

UCHWAŁA

Dnia 4 grudnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Marty P.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie D.

o zapłatę,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 4 grudnia 2009 r.,

zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny we W.

postanowieniem z dnia 9 lipca 2009 r., sygn. akt I ACa 529/09,:

"- Czy prawomocny wyrok oddalający z powodu przedawnienia powództwo o ustalenie odpowiedzialności na przyszłość wiąże sąd w rozumieniu art. 365 k.p.c. co do szkód ujawnionych po wejściu w życie art. 442¹ k.c.

a w razie udzielenia odpowiedzi negatywnej

- czy ujawnienie nowej szkody i wystąpienie z roszczeniem podlegającym przedawnieniu w oparciu o art. 442 k.c. wyklucza w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz.U. z dnia 9 maja 2007 r. Nr 80, poz. 538) zastosowanie art. 442¹ k.c.?"

podjął uchwałę:

Prawomocny wyrok oddalający powództwo o ustalenie na przyszłość odpowiedzialności pozwanego za skutki czynu niedozwolonego ze względu na upływ terminu przedawnienia określonego w art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. wiąże sąd na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. w sprawie o naprawienie szkód ujawnionych po wejściu w życie art. 442¹ k.c.

Uzasadnienie

W dniu 24 lipca 2008 r. małaletnia powódka wytoczyła przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie D. powództwo o zasądzenie: kwoty 50 000 zł tytułem odszkodowania za dalsze skutki zakażenia jej wirusem HBV, powodującym zapalenie wątroby typu B; kwoty 30 000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wskutek pojawienia się dalszych skutków zakażenia; renty w wysokości 6 000 zł miesięcznie ze względu na zwiększenie się jej potrzeb.

W uzasadnieniu pozwu powódka wskazała, że na skutek zakażenia jej wirusem HBV w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym we W. jej stan zdrowia pogorszył się w znacznym stopniu. Upośledzenie funkcji wątroby prowadzi do wielu zaburzeń.

Z ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy wynika, że powódka urodziła się w dniu 21 sierpnia 1995 r. Jej stan po urodzeniu się był ciężki. Czterokrotnie przetaczano jej krew. Poddano także wielu innym zabiegom inwazyjnym. Dnia 21 listopada 1995 r. przewieziono ją z Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego, w którym dotychczas przebywała, do kliniki Akademii Medycznej we W. W dniu 22 listopada 1995 r. stwierdzono u niej obecność antygenu HBS, a w październiku 2000 r. – przewlekłe wirusowe zapalenie wątroby typu B. Na podstawie opinii biegłego Sąd Okręgowy ustalił, że do zakażenia powódki wirusem HBV doszło w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym we W.

Powódka już wcześniej, a mianowicie w dniu 8 lutego 2006 r. wytoczyła przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie D. powództwo o zasądzenie kwoty 85 000 zł tytułem zadośćuczynienia za zakażenie jej wirusem HBV oraz o ustalenie odpowiedzialności strony pozwanej na przeszłość za skutki tego zakażenia, lecz powództwo to zostało prawomocnie oddalone. Sąd Apelacyjny oddalając wyrokiem z dnia 23 października 2007 r. apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 3 listopada 2006 r., oddalającego jej powództwo wytoczone w dniu 8 lutego 2006 r., podzielił stanowisko Sądu Okręgowego oraz strony pozwanej, że nieprzekraczalny, dziesięcioletni termin przedawnienia ustanowiony w art. 442 § 1 k.c., liczony od dnia zdarzenia wywołującego szkodę, upłynął w odniesieniu do roszczeń powódki w dniu 22 listopada 2005 r., tj. przed dniem 8 lutego 2006 r., w którym wytoczyła ona powództwo.

Wyrokiem z dnia 13 marca 2009 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo wytoczone przez powódkę w dniu 24 lipca 2008 r. Uznał, że z mocy art. 365 k.p.c. wiąże go w sprawie wszczętej w dniu 24 lipca 2008 r. wcześniejszy prawomocny wyrok oddalający powództwo ze względu na podniesiony przez stronę pozwaną zarzut przedawnienia, w świetle art. 442 § 1 k.c., roszczeń powódki. Powództwo oddalone wcześniejszym wyrokiem obejmowało żądanie ustalenia odpowiedzialności strony pozwanej na przyszłość. Wcześniejszym wyrokiem Sąd Okręgowy przesądził więc nieistnienie zaskarżalnego stosunku prawnego mogącego być źródłem odpowiedzialności strony pozwanej w przyszłości.

W toku rozpoznawania apelacji powódki od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 13 marca 2009 r., zarzucającej naruszenie art. 365 § 1 k.p.c., art. 2 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. nr 80, poz. 538 – dalej: „ustawa nowelizująca”) i art. 442¹ k.c., Sąd Apelacyjny nabrał poważnych wątpliwości co do tego, czy konsekwencją zastąpienia w kodeksie cywilnym art. 442 przepisem art. 442¹ jest możliwość dochodzenia naprawienia szkody powstałej po wejściu w życie art. 442¹ k.c. niezależnie od wcześniejszego prawomocnego wyroku oddalającego żądanie ustalenia odpowiedzialności pozwanego na przyszłość. Sądowi Apelacyjnemu nasunęło się przede wszystkim pytanie: czy prawomocny wyrok oddalający powództwo o ustalenie odpowiedzialności na przyszłość z powodu przedawnienia wiąże sąd na podstawie art. 365 k.p.c.

w sprawie o naprawienie szkód ujawnionych po wejściu w życie art. 442¹ k.c., a na wypadek udzielenia na to pytanie odpowiedzi negatywnej: czy art. 2 ustawy nowelizującej wyklucza zastosowanie art. 442¹ k.c. w razie ujawnienia się nowej szkody i wystąpienia przez poszkodowanego z roszczeniem podlegającym przedawnieniu na podstawie art. 442 k.c. W przekonaniu Sądu Apelacyjnego w sprawie o naprawienie szkód ujawnionych po wejściu w życie art. 442¹ k.c. uzasadnione jest uznanie mocy wiążącej prawomocnego wyroku oddalającego z powodu przedawnienia żądanie ustalenia odpowiedzialności pozwanego na przyszłość.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Artykuł 442 § 1 k.c. stanowił, że roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia; jednakże w każdym wypadku roszczenie przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę. Przytoczony przepis dotyczył wszelkich majątkowych roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, a zatem zarówno roszczeń o naprawienie szkody w mieniu, jak i roszczeń o naprawienie szkody na osobie. Ustanowiony w zdaniu drugim dziesięcioletni termin przedawnienia *a tempore facti*, o połowę krótszy od przewidzianego we wcześniej obowiązującym art. 283 § 3 kodeksu zobowiązań, utrudniał, w większym jeszcze stopniu niż to miało miejsce podczas obowiązywania kodeksu zobowiązań, dochodzenie naprawienia szkód na osobie ujawniających się z opóźnieniem w stosunku do zdarzenia powodującego je, ze względu na możliwość przedawnienia się roszczeń o naprawienie tych szkód jeszcze przed ich powstaniem. Wspomnianym niepożądanym konsekwencjom regulacji zawartej w art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. starano się zapobiegać w różny sposób.

Jednym ze sposobów była propozycja wykładni art. 442 k.c. zacieśniająca bezpośrednio zastosowanie tego przepisu tylko do roszczeń o naprawienie szkód powstałych wraz ze zdarzeniem stanowiącym czyn niedozwolony. Do roszczeń o naprawienie szkód ujawniających się później art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. mógł

być zgodnie z omawianym poglądem stosowany jedynie w drodze analogii. Na podstawie tak stosowanego art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. bieg dziesięcioletniego terminu przedawnienia powinien być liczony od dnia ujawnienia się szkody. Pogląd ten, do którego zdaje się nawiązywać art. 2 ustawy nowelizującej, nie zyskał jednak ostatecznie akceptacji w orzecznictwie. Pozostawał w sprzeczności z jednoznacznym brzmieniem art. 442 § 1 zdanie drugie k.c., ani nie miał dostatecznego oparcia w innych metodach wykładni (por. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, pkt III. 1-13 uzasadnienia, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 114).

Aprobowanym natomiast przez orzecznictwo sposobem przeciwdziałania wspomnianym niepożądanym możliwym konsekwencjom regulacji zawartej w art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. była – podtrzymywana także obecnie (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2009 r., III CZP 2/09, OSNC 2009, nr 12, poz. 168) - konstrukcja powództwa o ustalenie odpowiedzialności pozwanego za szkodę przyszłą. Mimo bezsporności odpowiedzialności deliktowej pozwanego, przesłankę interesu prawnego w żądaniu ustalenia odpowiedzialności za szkodę przyszłą uznawano za spełnioną, jeżeli w świetle okoliczności sprawy możliwe było powstanie szkody w przyszłości. Wytoczenie powództwa obejmującego takie żądanie powodowało przerwanie biegu przedawnienia (art. 123 § 1 k.c.) roszczeń o naprawienie szkód, które ujawnią się w przyszłości (por. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, pkt III. 14 uzasadnienia).

Żądanie ustalenia odpowiedzialności pozwanego za szkodę przyszłą mogło być jednak uwzględnione przez sąd o tyle tylko, o ile pozwany nie podniósł skutecznie zarzutu przedawnienia się roszczeń mogących wynikać z czynu niedozwolonego, na który powołał się powód. W razie zatem zasadnego podniesienia przez pozwanego zarzutu przedawnienia się zgodnie z art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. roszczeń mogących wynikać z czynu niedozwolonego, na który powołał się powód, sąd powinien wydać wyrok oddalający to żądanie.

Prawomocny wyrok oddalający żądanie ustalenia odpowiedzialności pozwanego za szkodę przyszłą z powodu przedawnienia się zgodnie z art. 442 § 1

zdanie drugie k.c. roszczeń mogących wynikać z czynu niedozwolonego przytoczonego w pozwie wiąże na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. sądy i inne organy oraz ma w myśl art. 366 k.p.c. powagę rzeczy osądzonej. W konsekwencji w razie ponownego wytoczenia przez powoda powództwa o ustalenie odpowiedzialności tego samego podmiotu za szkodę przyszłą wynikłą z oznaczonego czynu niedozwolonego pozew powinien zostać odrzucony (art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.), w razie zaś wytoczenia przez powoda powództwa o zasądzenie określonych kwot tytułem naprawienia szkody wynikłej z tego czynu niedozwolonego sąd powinien oddalić powództwo, uwzględniając zawarty w art. 365 § 1 k.p.c. nakaz przyjęcia, że w danej sytuacji stan prawny przedstawia się tak, jak to wynika z uprzedniego prawomocnego wyroku, tj. że dochodzone roszczenia podlegają oddaleniu jako niezaskarżalne wskutek podniesionego w postępowaniu zakończonym prawomocnym wyrokiem zarzutu ich przedawnienia się.

Uznaniu mocy wiążącej prawomocnego wyroku oddalającego żądanie ustalenia odpowiedzialności pozwanego za szkodę przyszłą z powodu przedawnienia się roszczeń mogących wynikać z przytoczonego w pozwie czynu niedozwolonego nie stoi na przeszkodzie ogólne sformułowanie jego sentencji. Moc wiążącą na podstawie art. 365 § 1 k.p.c. ma wprowadzić jedynie sentencja orzeczenia, niemniej jednak w niektórych przypadkach – jak np. w razie oddalenia powództwa – ze względu na ogólność rozstrzygnięcia wyrażonego w sentencji doniosłość przy ustalaniu zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia, czyli granic prawomocności materialnej orzeczenia, mogą mieć także zawarte w uzasadnieniu orzeczenia motywy rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06, OSN-ZD 2008, nr A, poz. 20).

Choć art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. został wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 września 2006 r., SK 14/05 (OTK-A 2006, nr 8, poz. 97) dlatego, że pozbawiał poszkodowanego możliwości dochodzenia odszkodowania za szkodę na osobie, która ujawniła się po upływie lat dziesięciu od wystąpienia zdarzenia wyrządzającego szkodę, uznany za niezgodny z art. 2 i 77 ust. 1 Konstytucji, wyroki oddalające powództwo ze względu upływ terminu przedawnienia przewidzianego w art. 442 § 1 zdanie drugie k.c., wydane w okresie od dnia 17 października 1997 r. do dnia 31 grudnia 2007 r., nie mogły być wzruszone

w drodze skargi o wznowienie postępowania opartej na podstawie określonej w art. 401¹ k.p.c. Przyczyną tego było odroczenie przez Trybunał Konstytucyjny utraty mocy obowiązującej art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. do dnia 31 grudnia 2007 r. W uzasadnieniu decyzji o odroczeniu utraty mocy obowiązującej przez zaskarżony przepis Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że intencją jego wyroku nie było „destabilizowanie sytuacji prawnych ukształtowanych wcześniej pod rządami dotychczasowej formuły art. 442 k.c., a więc związanych z licznymi (zapewne) rozstrzygnięciami negatywnymi dla poszkodowanych, ze względu na upływ terminu przedawnienia według kryteriów określonych w tym przepisie. Tego rodzaju konsekwencje (...) same w sobie prowadziłyby bowiem do naruszenia zasady państwa prawnego, w tym zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa”.

Jakkolwiek art. 401¹ k.p.c. pozwala żądać wznowienia postępowania, gdy Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją aktu normatywnego stanowiącego podstawę orzeczenia sądu, zgodnie z dominującym poglądem piśmiennictwa i orzecznictwa (por. np. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2003 r., III CZP 45/03, OSNC 2004, nr 9, poz. 136, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2003 r., I CK 150/02, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 132, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 151/07, OSNC-ZD 2008, nr D, poz. 121, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2008 r., I CZ 29/08, LEX nr 465888) wyklucza się możliwość wznowienia na podstawie wymienionego przepisu postępowań prawomocnie zakończonych przed dniem utraty mocy obowiązującej przez niekonstytucyjny akt normatywny. Wskazuje się w szczególności, że odmienne rozwiązanie zagrażałoby spójności systemu prawa i stawiało pod znakiem zapytania sens odraczania przez Trybunał Konstytucyjny utraty mocy obowiązującej zakwestionowanej normy prawnej.

Ze względu na nasuwającą się pozytywną odpowiedź na pierwsze z przedstawionych pytań zbędne stało się rozstrzygnięcie drugiego.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).

/tp/

